

Забчук Галина, Іващук Ольга. Банківське кредитування в період таргетування інфляції в Україні: сучасні реалії та перспективи. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2021. Випуск 1-2. С. 88-103.

DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2021.01.088>

УДК 336.71  
JEL Classification G21

**Забчук Галина**

к.е.н., доцент, доцент кафедри банківського бізнесу  
Західноукраїнський національний університет  
м. Тернопіль, Україна

E-mail: [halynakv@gmail.com](mailto:halynakv@gmail.com)  
ORCID: 0000-0001-5443-1656

**Іващук Ольга**

к.е.н., доцент, доцент кафедри банківського бізнесу  
Західноукраїнський національний університет  
м. Тернопіль, Україна

E-mail: [ogaoolga@ukr.net](mailto:ogaoolga@ukr.net)  
ORCID: 0000-0003-3997-9394

## БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ В ПЕРІОД ТАРГЕТУВАННЯ ІНФЛЯЦІЇ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

### **Анотація**

**Вступ.** В статті проаналізовано існуючі тенденції в сфері банківського кредитування в період кризи 2014-2017 років. Розглянуто причини зниження кредитної активності вітчизняних банків. Запропоновано механізми активізації банківського кредитування як необхідної умови забезпечення економічного зростання України.

**Методи.** В статті використано загальнонаукові методи пізнання, індукції, дедукції та порівняння. Для аналізу причин і наслідків зниження кредитної активності банків використано статистичний і графічний методи та метод математичного моделювання. В ході розробки пропозицій та рекомендацій використано системний метод.

**Результати.** Досліджено банківське кредитування в Україні в період економічної кризи 2014-2017 років та пандемічних шоків. Визначено негативні фактори впливу на кредитну активність банків. Обґрунтовано основні прорахунки Національного банку України, Уряду та законодавчої влади в сфері створення умов для стимулювання кредитної активності банківських установ. За допомогою кластерного аналізу вітчизняні банки згруповано в чотири кластери за рівнем їх участі в кредитуванні економіки України.

**Перспективи.** Виокремлено особливості банківського кредитування вітчизняних підприємств на сучасному етапі. На основі проведеного аналізу розвитку банківського кредитування в Україні розроблено перспективні стратегії активізації банківської кредитної підтримки реального сектору національної економіки.

**Ключові слова.** Активізація банківського кредитування, процентна політика, рефінансування комерційних банків, кредитний ризик, кредитоспроможність.

### **Вступ.**

Приплив іноземного банківського капіталу, розвиток кредитування фізичних та юридичних осіб, впровадження банківських інновацій в сферу розрахунково-касового обслуговування сприяло перетворенню національної банківської системи в основний драйвер розвитку економіки України на початку 2000-х років. Фінансово-економічна криза 2008-2009 років дещо знизила роль банківської

системи в стимулюванні економічного зростання, однак 2010-2013 роки банківське кредитування реального сектору поступово відновлювалося. Проте в 2014 році внаслідок внутрішніх політичних дисбалансів та агресії Російської Федерації проти України в банківській системі розпочалася нова криза, окремі аспекти якої тривають й сьогодні.

Однією із головних причин кризи банківської системи України беззаперечно є впровадження нового монетарного режиму інфляційного таргетування за рекомендаціями зовнішніх кредиторів, адже новий монетарний режим робить акцент на використання монетарних методів в регулюванні немонетарної інфляції, яка зважаючи на сировинний уклад національної економіки є і буде превалюючим фактором цінової турбулентності.

Відтак, підвищення облікової ставки, як реакція на інфляційні сплески не завжди є виправданим кроком, адже інфляція в Україні тісно залежить від кон'юнктури світових імпорتنих цін на енергоносії та цін на сировинний український експорт, більше того, за останні сім років декілька разів відбувалося адміністративне підвищення цін на електроенергію, природний газ та воду, що в свою чергу викликало підвищення собівартості товарів і послуг на вітчизняних ринках.

Зростання цін, валютного курсу разом із зменшенням доступу вітчизняних підприємств до світового ринку грошей і капіталу внаслідок зниження суверенного рейтингу нашої держави призвело до зниження ділової активності та падіння ВВП. В цій ситуації варто було б використати резерви внутрішніх інвестицій у вигляді банківських кредитів, однак спрямованість грошово-кредитної політики на подолання немонетарної інфляції монетарними методами, а фіскальної – на фінансування споживчих видатків шляхом випуску ОВДП призводить до активізації ефекту витіснення приватних інвестицій.

Тому в економічній науці актуалізується питання дослідження причин зниження обсягів кредитування реального сектору економіки України та розробки пропозицій щодо відновлення кредитної активності банків в корпоративному сегменті кредитного ринку.

### **Аналіз останніх досліджень і публікацій.**

Проблематиці банківського кредитування в Україні присвятили свої праці такі вітчизняні вчені як: Версаль Н. І., Заваруєва О. С. [1]; Гальків Л. І., Карий О. І., Демчишин М. Я. [2]; Дзюблюк О. В., Рудан В. Я. [3], Криховецька З. М. [4]; Олійник А. В., Атаманова Ю. І. [5]; Пасінович І. І., Дмитрук В. О. [8] та ін. Однак дані автори мало уваги приділили регулятивній компоненті впливу на розвиток банківського кредитування в Україні, а також не достатньо висвітлили проблематику впливу пандемічного шоку на банківське кредитування корпоративного сектору.

### **Мета.**

Тому метою даної статті є дослідження банківського кредитування в Україні в період економічної кризи 2014-2017 років та пандемічних шоків задля визначення негативних факторів впливу на кредитну активність банків та розробки перспективних стратегій активізації банківської кредитної підтримки реального сектору національної економіки.

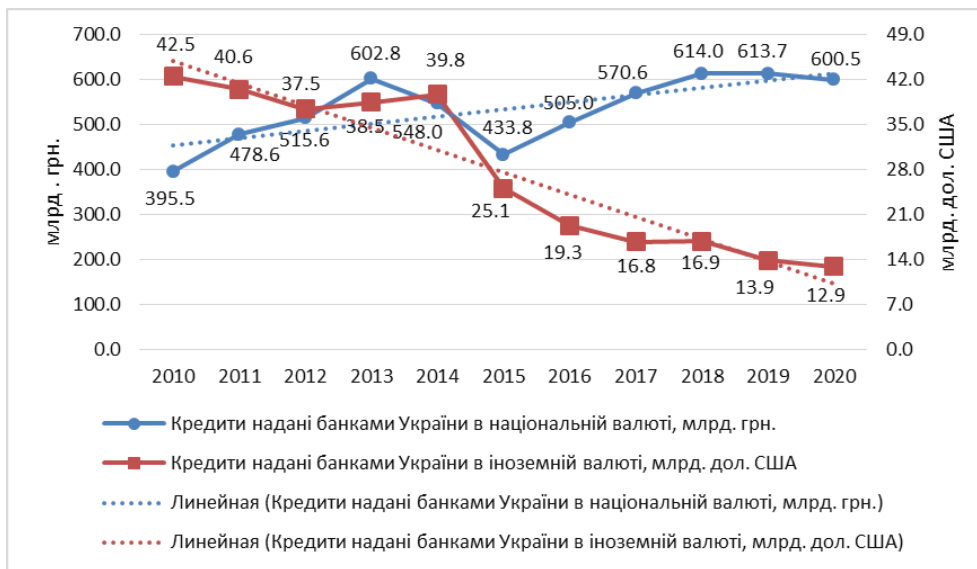
### **Методологія дослідження.**

В статті використано загальнонаукові методи пізнання, індукції, дедукції та порівняння. Для аналізу причин і наслідків зниження кредитної активності банків використано статистичний та графічний методи та метод математичного моделювання. В ході розробки пропозицій та рекомендацій використано системний метод.

### **Результати.**

Історичні аспекти розвитку національної економіки загалом та банківської системи зокрема, за роки незалежності свідчать про те, що кожного десятиліття в Україні відбувається девальваційні шоки, що суттєво негативно впливає на динаміку всіх макроекономічних показників. Відтак з метою

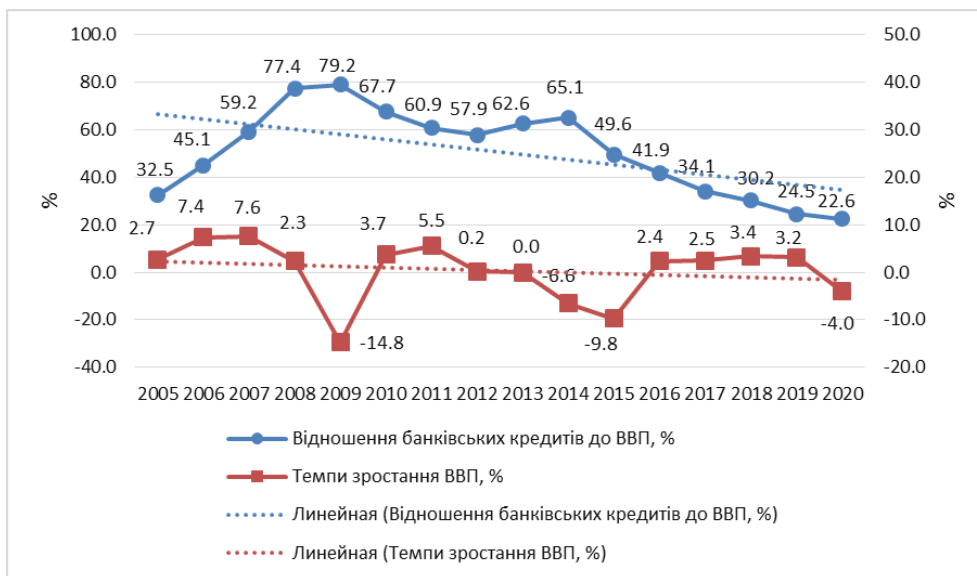
об'єктивного аналізу існуючих тенденцій в сфері банківського кредитування вважаємо за необхідне розмежовувати банківські кредити за валютною компонентною, на кредити в іноземній валюті та кредити в національній валюті (рис. 1.).



**Рис. 1. Динаміка банківського кредитування в Україні в розрізі валют у 2010-2020 роках\***  
\*Розраховано автором за даними Національного банку України [7]

Як свідчать дані рисунку 1, динаміка кредитів, наданих банками України в національній валюті в цілому має позитивний тренд, однак в 2013-2015 роках в зв'язку з внутрішніми політичними дисбалансами та агресією Російської Федерації, анексією Криму обсяги кредитів в національній валюті знизилися з 602,8 млрд. грн. у 2013 році до 433,8 млрд. грн. у 2015 році. З 2016 року динаміка банківського кредитування в національній валюті почала відновлюватися, однак в 2020 році знову відбувся спад, який пов'язаний з наслідками пандемії COVID-19. Однак, дуже критична ситуація є в сегменті кредитування в іноземній валюті, адже обсяги наданих банками кредитів зменшилися з 39,8 млрд. дол. США у 2013 році до 12,9 млрд. грн. у 2020 році і це при тому, що в період 2014-2020 років кредити в іноземній валюті не надавалися. Тобто кредитна підтримка підприємств України була суттєво обмежена, що безумовно позначилося на загальних макроекономічних тенденціях. Особливо негативні тенденції в сфері банківського кредитування відображає коефіцієнт фінансової глибини економіки, який являє собою відношення банківських кредитів до валового внутрішнього продукту (рис. 2).

Довгий часовий ряд на рисунку 2 відображено з тією метою, щоб відобразити стан банківського кредитування не лише в період перед кризою 2014-2017 років, але й до кризи 2008-2009 років. Відтак, як свідчать дані рисунку 2 сучасний стан банківського кредитування економіки України перебуває на рівні нижчому, ніж в 2005 році. Водночас, аналізуючи тенденції на графіку 2 перед кризою 2008-2009 років високі темпи зростання кредитування були драйверами зростання ВВП, а після кризи – одним із основних резервів відновлення економічного зростання. Аналізуючи тенденції в період кризи 2014-2017 років та після цієї кризи, приріст відношення кредитів до ВВП суттєво знизився, а економіка втратила внутрішні резерви для відновлення, про що свідчать дані темпів приросту ВВП у 2018-2020 роках.



**Рис. 2. Динаміка відношення банківських кредитів до ВВП та темпів приросту ВВП України у 2005-2020 рока**

\*Розраховано автором за даними Національного банку України [7] та Державної служби статистики [6]

Щодо перспективи розвитку національної економіки за існуючих темпів банківського кредитування, то лінії тренду на рисунку 2 свідчать про поступове зниження темпів зростання ВВП у випадку зниження відношення банківських кредитів до ВВП. Відтак, Національному банку України варто звернути увагу на існуючі тенденції та спрямувати свою політику на стимулювання кредитування реального сектору національної економіки.

В економічній науці, з огляду на тенденції банківського кредитування економіки України, виділяють декілька причин, які негативно позначилися на кредитній активності вітчизняних банків, серед яких основними є такі, як: високі процентні ставки центрального банку; зростання проблемної заборгованості; та зниження кредитоспроможності позичальників [8; 5; 10; 3].

Ми погоджуємося з такими причинами, однак, вважаємо, що вони не є кінцевими і найважливішими, а тому розглянемо детально кожну із них.

Так, традиційна причина, яка полягає у підвищенні процентних ставок за кредитами рефінансування в умовах таргетування інфляції породжує ще одну причину – підвищення процентних ставок за депозитними сертифікатами, тобто за тими операціями центрального банку, що спрямовані на абсорбцію надлишкової ліквідності банків з метою зниження їх кредитної активності. В такому випадку не лише підвищення процентних ставок за кредитами рефінансування призводить до обмеження кредитної активності банків, але й підвищення ставок за депозитними сертифікатами провокує «ефект витіснення», адже в умовах дисбалансів в економіці, депозитні сертифікатами центрального банку є безризиковими інструментами розміщення банківських активів. Основна проблема в системі процентної політики Національного банку України, на наш погляд, полягає в тому, що НБУ використовує симетричний коридор процентних ставок за активними і пасивними операціями, що призводить до одночасного підвищення ставок і за кредитами рефінансування, і за депозитними сертифікатами, а це в свою чергу призводить до зниження кредитування (рис. 3-4).

Як свідчать дані рисунків 3-4 збільшення відсоткових ставок за кредитами рефінансування та депозитними сертифікатами дійсно мали негативний вплив на розвиток банківського

кредитування в Україні. Однак поряд з цим, варто акцентувати увагу на «ефекті витіснення», який був спровокований процентними ставками за депозитними сертифікатами.



**Рис. 3. Динаміка процентних ставок за активними і пасивними операціями Національного банку України та кредитів наданих банками України в національній валюті у 2010-2020 роках**  
\*Розраховано автором за даними Національного банку України [7]



**Рис. 4. Динаміка процентних ставок за активними і пасивними операціями Національного банку України та кредитів наданих банками України в національній валюті у 2010-2020 роках**  
\*Розраховано автором за даними Національного банку України [7]

Так, аналізуючи динаміку процентних ставок Національного банку України, на рисунках 3-4 чітко видно, що з метою пом'якшення наслідків пандемії COVID-19 процентні ставки було знижено до 8,4% за кредитами рефінансування і до 6,9% за депозитними сертифікатами, однак при цьому

кредитування економіки не збільшилося, а навпаки зменшилося. Такі тенденції були зумовлені низьким рівнем рентабельності підприємств, які навіть за середніх ставок за банківськими кредитами на рівні 10,3% не мали змоги залучати банківський кредит на вигідних умовах (рис. 5).



**Рис. 5. Динаміка процентних ставок за кредитами та операційної рентабельності підприємств України у 2010-2020 роках**

\*Розраховано автором за даними Національного банку України [7] та Державної служби статистики [6]

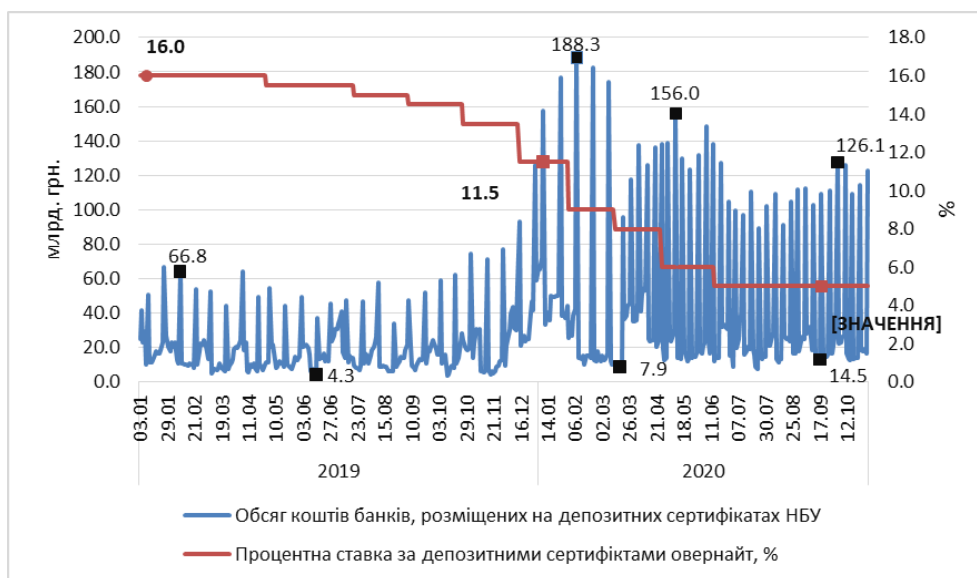
Аналізуючи дані рисунку 5 потрібно зауважити, що в 2010-2013 роках операційна рентабельність підприємств також була нижчою за банківські процентні ставки, однак потрібно розуміти, що в цей період банки не мали альтернативних джерел розміщення коштів, а тому кредитували підприємства під вищу процентну ставку і нижчі вимоги до кредитоспроможності, що було важливим фактором розвитку кредитування до 2014 року.

Сьогодні, існуючі процентні ставки за депозитними сертифікатами забезпечують банкам необхідний рівень прибутковості і дестимулюють кредитування підприємств в умовах пандемічних шоків (рис. 6).

Як свідчать дані рисунку 6 в 2020 році, не зважаючи на зниження процентних ставок за депозитними сертифікатами овернайт, обсяг і частота розміщення банками вільних коштів суттєво збільшилася порівняно з 2019 роком.

Такі тенденції свідчать про наявність проблем, які не стосуються процентної політики Національного банку України. Серед таких проблем ми вбачаємо надмірні вимоги щодо кредитоспроможності позичальників в Україні. Так, в 2016 році Національним банком України було прийнято Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями [9], яке ґрунтується на принципах і рекомендаціях Базельського комітету з банківського нагляду, включаючи застосування компонентів кредитного ризику (EAD – експозиція під ризиком, PD – імовірність дефолту боржника/контрагента, LGD – втрати в разі дефолту).

Аналізуючи зміст даного положення зауважимо, що воно побудовано не на вимогах, а на рекомендаціях Базельського комітету з банківського нагляду, тобто Національний банк України мав змогу врахувати національну специфіку як ведення банківського бізнесу, так і ведення бізнесу в країні в цілому.



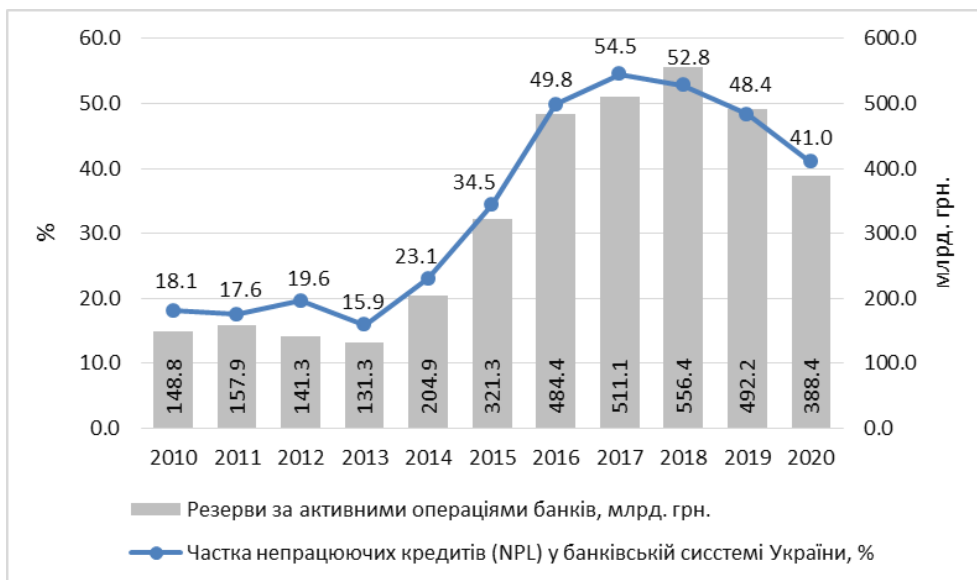
**Рис. 6. Динаміка обсягу коштів банків на депозитних сертифікатах НБУ та процентних ставок за депозитними сертифікатами овернайт у 2019-2020 роках**

*\*Розраховано автором за даними Національного банку України [7]*

Однак, судячи зі змісту Положення, всі рекомендації, які надані Базельським комітетом з банківського нагляду для країн Європи (жодна з яких не мала командно-адміністративної економіки, де мінімальний рівень тіньової економіки, де немає війни, де доступні ринки збуту для національних виробників, де існує макроекономічна стабільність, а країни мають високий суверенний рейтинг) запроваджені в Україні. На наш погляд, таке рішення є не зовсім виправданим та ефективним, адже наприклад як в країні в якій ризик дефолту апіорі є високим в зв'язку із внутрішніми політичними та макроекономічними дисбалансами та зовнішніми військовими загрозами підприємства можуть мати низький показник ймовірності дефолту боржника/контрагента (PD), що враховується при розрахунку банком рівня кредитного ризику. Перманентні політичні та економічні кризи, відсутність чіткої і дієвої стратегії розвитку держави Україна в цілому обмежують прогнозовані бізнес-горизонти, як для підприємств, так і для банків, що також впливає на розрахунок коефіцієнтів кредитного ризику та в цілому на прийняття банком рішення щодо надання кредиту.

Окрім цього, не зовсім вдалим є час впровадження в дію Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, адже саме в 2014-2017 роках відбулося найбільше зростання непрацюючих кредитів в банківській системі України, а розрахунок кредитного ризику, відповідно до рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду, включає розрахунок показника RC – інші надходження, розраховані на основі статистичних даних банку за непрацюючими активами, включаючи страхове відшкодування; сплату за фінансовою порукою; надходження від реалізації майна боржника/майнового поручителя; обсяг грошових надходжень боржника від операційної діяльності. Тобто, коли обсяг непрацюючих кредитів був найбільшим внаслідок економічної кризи, Національний банк України запровадив показник, який враховує непрацюючі кредити. При цьому Національний банк України і Уряд не вжили жодних заходів щодо зменшення непрацюючих кредитів на балансах банків через механізм прямого викупу Урядом або через механізм брідж-банку. В такому випадку окрім непрацюючих кредитів виникла ще одна проблема – надто великі обсяги банківських резервів за кредитними операціями (рис. 7), які також розраховувалися за новою нормативною базою в сфері кредитних ризиків.





**Рис. 7. Динаміка непрацюючих кредитів та резервів за активними операціям банків України у 2010-2020 роках**

*\*Розраховано автором за даними Національного банку України [7]*

Дані рисунку 7 свідчать, що частка непрацюючих кредитів за 2014-2017 роки зросла втричі порівняно з 2013 роком, а обсяги відрахувань банків до резервів зросли в 2,5 рази і це при тому, що в два рази зменшилася кількість банківських установ.

Таким чином існуючі нормативні вимоги Національного банку України до розрахунку кредитного ризику хоча й відповідають стандартам Базельського комітету з банківського нагляду, однак не відповідають існуючій макроекономічній ситуації та специфіці ведення банківського бізнесу, адже раніше при оцінці кредитоспроможності корпоративних клієнтів банки враховували певну частку неофіційних доходів, адже рівень тіньової економіки України за оцінками МВФ складає 30-35%.

Виходячи з цих причин, активізація кредитування економіки України, зокрема її реального сектору є можливим лише в сегменті високорентабельних галузей (однак, потрібно розуміти, що такі галузі кредитів не потребують), а кредитування інших галузей потребує державної підтримки. Певний рівень такої підтримки банки і позичальники отримують за мови реалізації державної кредитної програми 5-7-9%.

Окрім проаналізованих вище причин уповільнення банківського кредитування національної економіки варто зауважити, що до ефекту витіснення призводить й політика Уряду в сфері залучення внутрішнього державного боргу під високі ставки дохідності ОВДП. Ефект від таких дій держави добре видно на рисунку 8.

Як свідчать дані рисунку 8, у 2013 році частка кредитів юридичних осіб у чистих активах банківської системи займала 51,2%, однак в силу описаних вище причин та зростання інвестицій банків у безризикові державні цінні папери ця частка знизилася до 19,7% у 2020 році. Натомість частка ОВДП у чистих активах банківської системи зросла з 6% до 33,6%, а частка операцій з іншими цінними паперами також зросла з 9,8% до 20,3%. Тобто у 2020 році половину банківських активів займають державні цінні папери та корпоративні облигації (при чому є облигації державних підприємств).

Для аналізу банків банківського кредитування та інвестицій у державні цінні папери у розрізі банків проведемо кластерний аналіз вітчизняних банків (рис. 9).



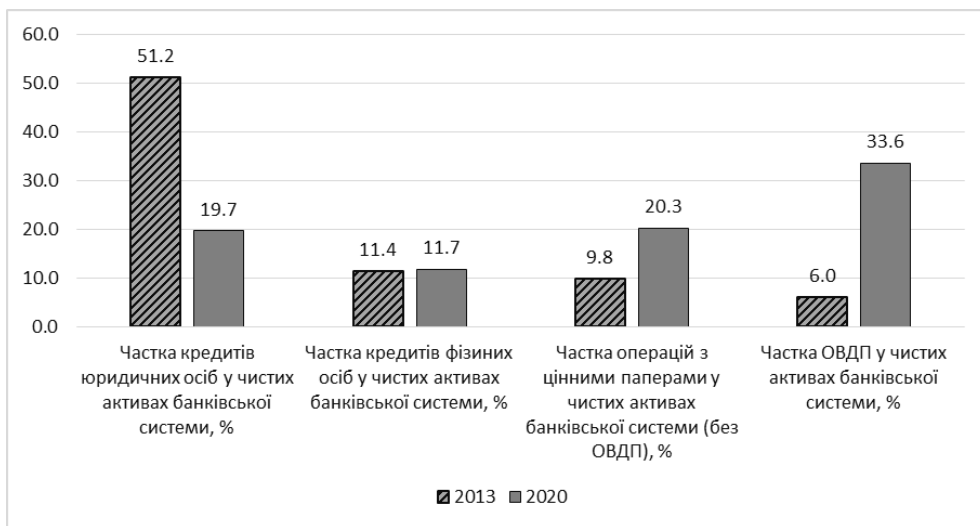


Рис. 8. Деякі показники активності вітчизняних банків на кредитному та фондовому ринках у 2013 та 2020 роках

\*Розраховано автором за даними Національного банку України [7]

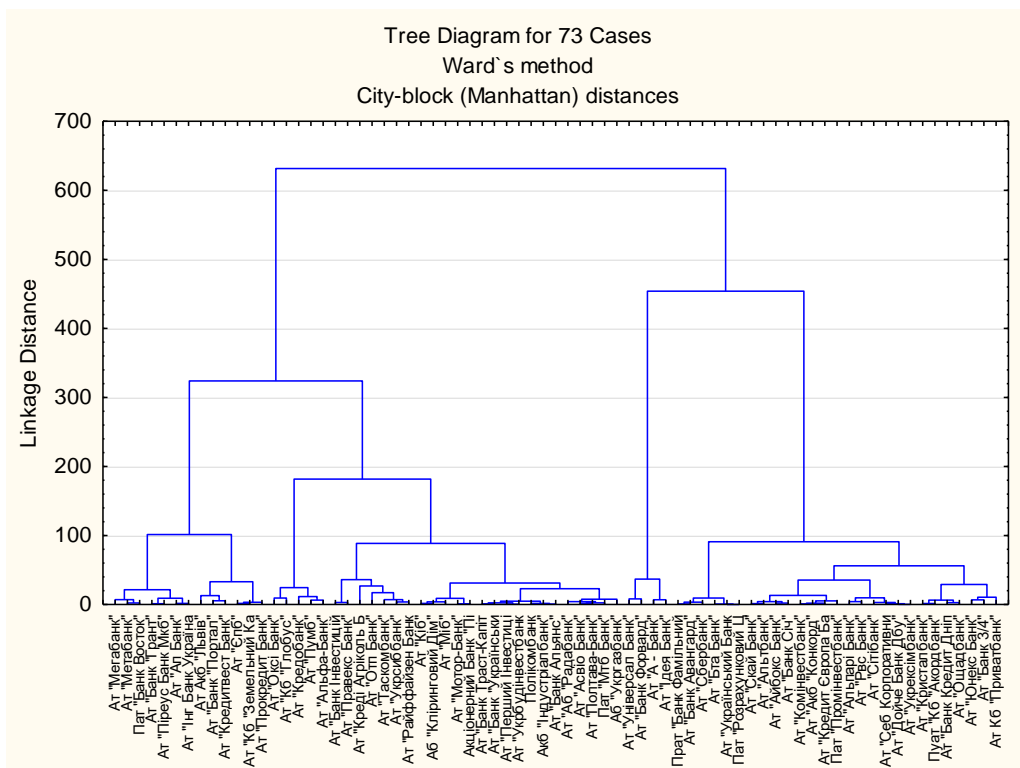


Рис. 9. Дендрограма кредитної активності банків України в корпоративному та роздрібному сегментах кредитного ринку у 2020 році

\*Розраховано автором за даними Національного банку України [7]

Як свідчать дані рисунку 9 вітчизняні банки можна згрупувати в чотири кластери за рівнем їх участі в кредитуванні економіки України. Так, до кластеру корпоративного кредитування входять 13 банків (АТ «Мегабанк», АТ «Метабанк», ПАТ «Банк Восток», АТ Банк «Грант», АТ «Піреус Банк МКБ», АТ «АП Банк», АТ «Інг Банк Україна», АТ АКБ «Львів», АТ «Банк Портал», АТ «Кредитвест Банк», АТ «ЄПБ», АТ КБ «Земельний капітал», АТ «Прокредит банк»), в яких більше 40% чистих активів займають кредити, надані юридичним особам. Другий кластер від АТ «Оксі Банк» до АТ «Укргазбанк» (на рисунку 9 зліва-направо) має збалансований кредитний портфель з приблизно рівними частками кредитів юридичних і фізичних осіб. Третій кластер об'єднує банки, які спеціалізуються виключно на кредитуванні фізичних осіб (АТ «Універсал Банк», АТ «Банк Форвард», АТ «А-Банк», АТ «Ідея Банк»). Четвертий кластер (від ПРАТ Банк Фамільний до АТ КБ «Приватбанк») має мінімальний кредитний портфель, частка якого не перевищує 17% чистих активів.

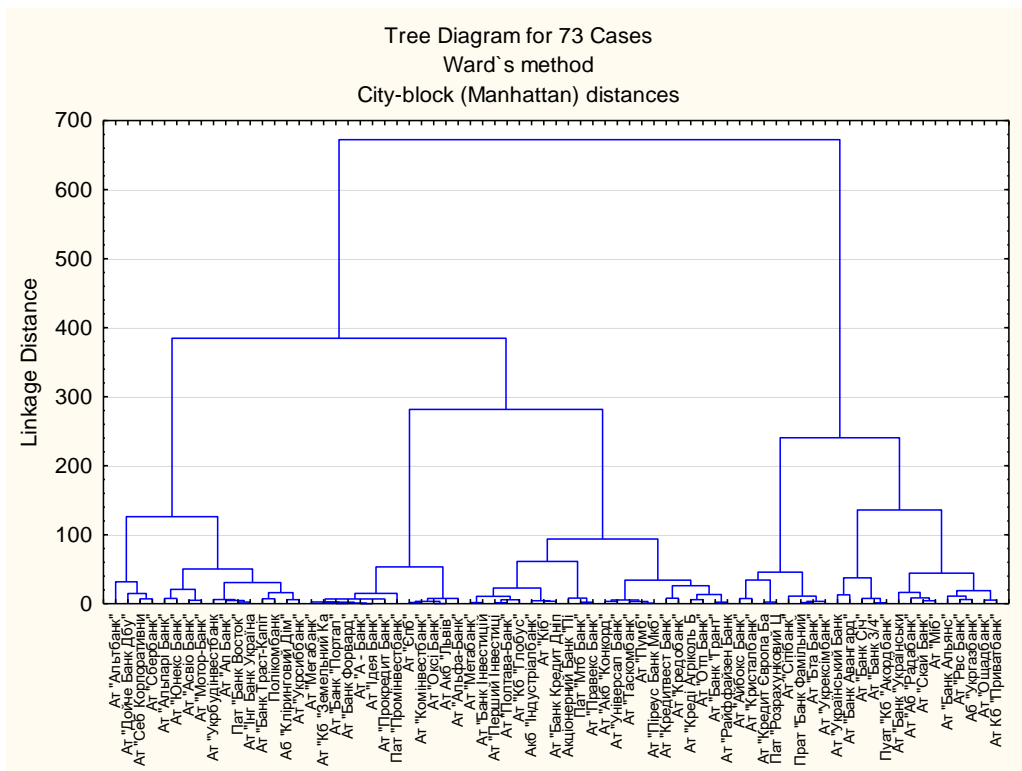


Рис. 10. Дендродіаграма банків України за часткою операцій з ОВДП та корпоративними цінними паперами у 2020 році

\*Розраховано автором за даними Національного банку України [7]

Як свідчать дані рисунку 10, банки України можна розділити за трьома кластерами, які відображають частку банківських операцій з корпоративними цінними паперами та ОВДП у чистих активах банківської системи. Так, перший кластер об'єднує банки, які активно працюють з корпоративними цінними паперами (від АТ «АТ Банк» до АТ «Укрсиббанк»), другий кластер об'єднує банки із збалансованим портфелем корпоративних цінних паперів та ОВДП (від АТ «Мегабанк» до АТ «Райффайзен банк Аваль»), третій кластер включає банки, в яких більше 30% чистих активів займають ОВДП. Для розвитку банківського кредитування в Україні така ситуація є негативною, адже серед 22 банків, які входять в третій кластер присутні всі державні банки з

найбільшими в банківській системі активами, а саме ПАТ «КБ Приватбанк», АТ «Ощадбанк», АБ «Укргазбанк», АТ «Укресімбанк». Таким чином, замість того щоб стимулювати кредитування національних виробників та підвищувати ділову активність і економічне зростання, держава, через участь державних банків у викупі ОВДП, фінансує споживчі видатки державного бюджету за рахунок коштів вкладників.

Таким чином підсумовуючи аналіз сучасного стану банківського кредитування в Україні можна зробити висновок про те, що національна банківська система поступово втрачає свої функції посередництва в кредиті та забезпечення ліквідністю економічних агентів.

Перспективи розвитку банківського кредитування за існуючої нормативної бази Національного банку України та побудову міфів про відсутність кредитоспроможних позичальників представниками НБУ, міжнародними консультантами і широким колом експертів підтримуваних зовнішніми грантами є невизначеними, адже основна теза, яка звучить із експертних висновків: «В Україні немає кого кредитувати».

На наш погляд, така теза вимагає обґрунтованого спрямування з метою формування підґрунтя для побудови ефективних стратегій стимулювання банківського кредитування національної економіки.

Однак, потрібно розуміти, що в Україні досить важко оцінити рівень кредитоспроможності клієнтів банків та небанківських фінансово-кредитних установ, адже з одного боку масив аналітичних даних є обмеженим, а з іншого – зовнішній дослідник не може володіти тією інформацією про позичальника, якою володіє банк. З цих причин в наукових публікаціях досить часто виникають певні спекуляції на тему відсутності кредитоспроможних позичальників.

Тим не менше, загальні тенденції кредитоспроможності домогосподарств і нефінансових корпорацій ми можемо оцінити на основі існуючих даних побудувавши індекси кредитоспроможності використовуючи можливості кореляційного аналізу та базового пакету «Аналіз даних» MS Excel.

Так, аналізуючи наявні підходи до скоринг-аналізу кредитоспроможності домашніх господарств, зауважимо, що в основу скоринг-моделей покладені такі дані про позичальника як середньомісячний дохід, зайнятість та середньомісячні витрати. Аналізуючи наявні аналітичні дані Державної служби статистики, ми обрали такі числові ряди як: середньомісячна заробітна плата в Україні виражена в доларах США; рівень безробіття в Україні; частка витрат населення на продукти харчування та житлово-комунальні послуги у сукупних витратах домашніх господарств (табл. 1).

**Таблиця 1. Динаміка деяких показників кредитоспроможності домашніх господарств в Україні у 2010-2020 роках\***

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Реальна заробітна плата	283,5	332,3	380,6	410,6	292,8	192,0	202,8	267,1	325,9	406,1	430,0
Рівень безробіття	8,1	7,9	7,5	7,2	9,3	9,1	9,3	9,5	8,8	8,2	9,5
Частка витрат населення на продукти харчування і комунальні послуги у сукупних витратах	62,6	62,7	61,9	61,6	63,4	66,6	67,4	66,4	65,0	62,8	62,1

\*Розраховано автором за даними Державної служби статистики [6]

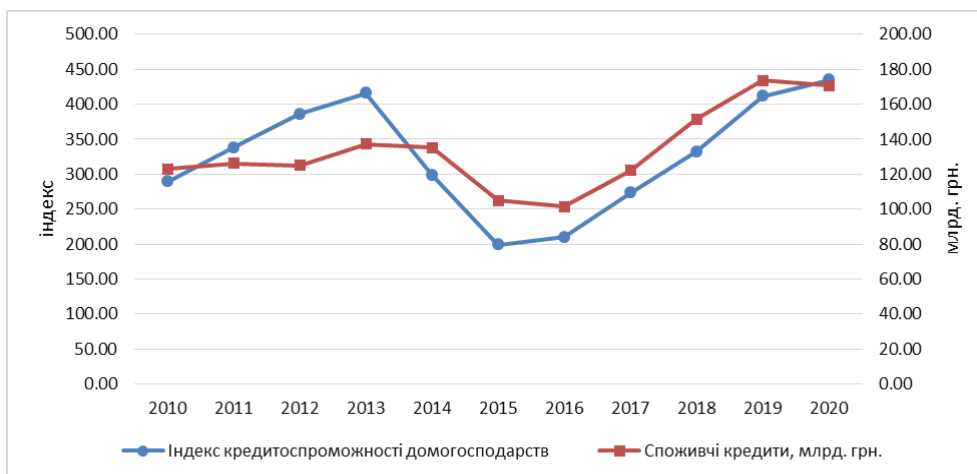
Використовуючи наведені в таблиці 2.2. дані нами побудовано лінійну багатофакторну кореляційно-регресійну модель (1):

$$Y = \alpha_1 x_1 + \alpha_2 x_2 + \alpha_3 x_3 \quad (1)$$

де: Y – значення індексу конкурентоспроможності домашніх господарств,  $x_i$  – нормалізована динаміка показників кредитоспроможності,  $\alpha_i$  – вага динаміки показників кредитоспроможності. Ваги розраховано за формулою (2):

$$\alpha_i = \frac{\sum_{j=1}^3 r_{ij}}{\sum_{i=1}^3 \sum_{j=1}^3 ij} \quad (2)$$

тобто сума коефіцієнтів парної кореляції кожного показника з іншими показниками співвідносяться із загальною сумою коефіцієнтів за матрицею парної кореляції. Оскільки остання відображає взаємозв'язок між всіма показниками, отримані величини відображають питому вагу кожного показника в загальній величині інтегрального індикатора. Ваги розраховані за даними 2010-2020 років і становлять: реальна заробітна плата = 0,9946, рівень безробіття = -0,1328, частка витрат населення на продукти харчування і комунальні послуги у сукупних витратах = 0,1383. Результати розрахунків відобразимо у формі рисунку 11.



**Рис. 11 Динаміка індексу кредитоспроможності домашніх господарств та динаміка споживчих кредитів, наданих банками України у 2010-2020 роках\***

\*Розраховано автором за даними Національного банку України [7] та Державної служби статистики [6]

Дані рисунку 11 свідчить, що під впливом економічної кризи, спровокованої внутрішніми дисбалансами та агресією Російської Федерації проти України індекс кредитоспроможності домашніх господарств суттєво знизився у 2014-2015 роках, що призвело до зменшення обсягів споживчого кредитування у 2014-2016 роках. Незначне підвищення індексу кредитоспроможності у 2016 році стало стимулом зростання споживчого кредитування населення з 2017 по 2019 роки включно. Однак у зв'язку із пандемією COVID-19 у 2020 році індекс кредитоспроможності домашніх господарств і обсяг споживчого кредитування знизилися.

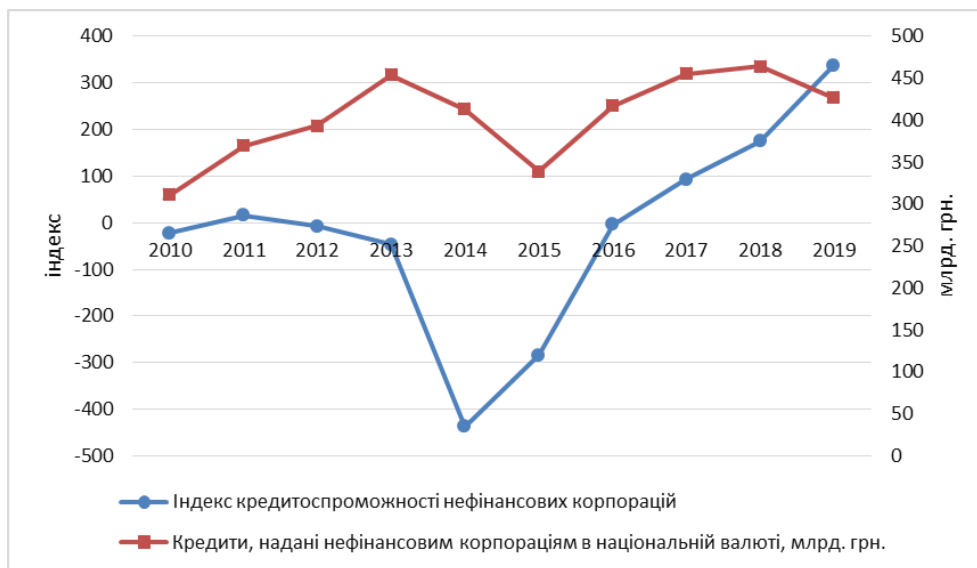
Що ж стосується банківського кредитування нефінансових корпорацій, то використовуючи описану вище методику, розрахуємо індекс кредитоспроможності нефінансових корпорацій на основі таких даних, як: прибуток підприємств; операційна рентабельність підприємств; рівень ліквідності підприємств (табл. 2).

**Таблиця 2. Динаміка деяких показників кредитоспроможності нефінансових корпорацій в Україні у 2010-2020 роках\***

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Прибуток підприємств, млрд. грн.	13,9	67,8	35,1	-22,8	-590,1	-373,5	29,7	168,8	288,3	523,8
Операційна рентабельність підприємств, %	4,0	5,9	5,0	3,9	-4,1	1,0	7,4	8,8	8,1	10,2
Рівень ліквідності підприємств, %	117,9	118,4	118,1	114,1	103,8	99,8	98,7	97,9	98,1	98,2

\*Розраховано автором за даними Державної служби статистики [6]

Дані таблиці 2 свідчать, що зниження прибутковості, рентабельності та ліквідності підприємств розпочалося ще до початку економічної кризи 2014-2017 років, що в свою чергу мало сильніший вплив на розвиток кредитування, ніж кредитоспроможність домашніх господарств. Перш ніж, відобразити результати економіко-математичних розрахунків індексу кредитоспроможності нефінансових корпорацій, зауважимо, що оскільки нефінансовим корпораціям, на відміну від домогосподарств, кредити надаються в національній та іноземній валюті, то з метою уникнення спотворення даних внаслідок курсових різниць розділимо обсяг кредитування за видом валют і відобразимо на рисунках 12 та 13.



**Рис. 12. Динаміка індексу кредитоспроможності нефінансових корпорацій та динаміка кредитів, наданих банками України нефінансовим корпораціям в національній валюті у 2010-2019 роках\***

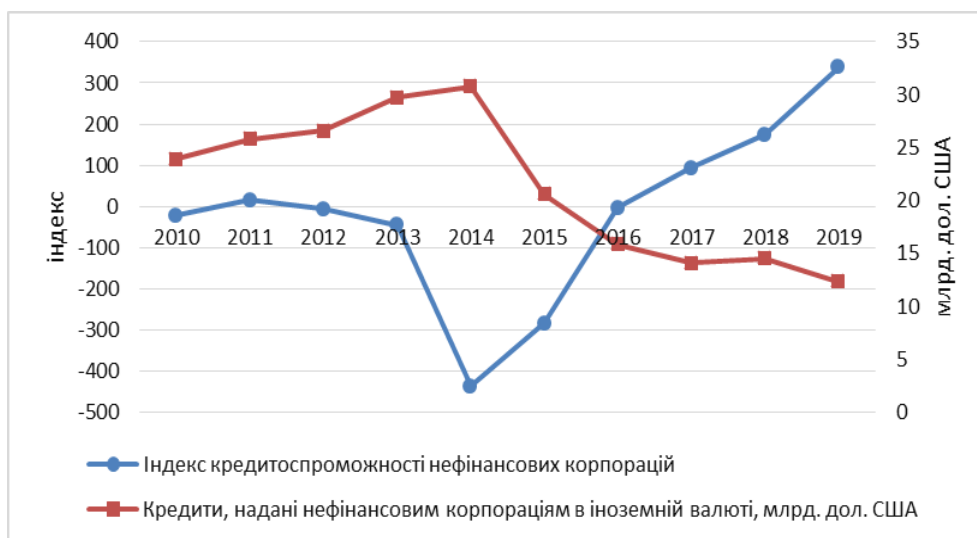
\*Розраховано автором за даними Національного банку України [7] та Державної служби статистики [6]

Дані рисунків 12-13, свідчать, що зниження індексу кредитоспроможності нефінансових корпорацій призвело до зниження обсягів їх банківського кредитування, однак починаючи з 2017 року індекс кредитоспроможності нефінансових корпорацій перевищив докризове його значення, а у 2020 році рівень кредитоспроможності перевищив докризовий рівень в більш ніж три рази. Таким чином проблем щодо низької кредитоспроможності позичальників на сьогоднішній день в Україні фактично не існує, що свідчить про завищені нормативні вимоги Національного банку України до розрахунку кредитного ризику.

Відтак, на основі проведеного нами аналізу розвитку банківського кредитування в Україні можна сформулювати дві стратегії його відновлення. Перша стратегія є вже традиційною і передбачає зниження процентних ставок за кредитами рефінансування до нуля, а також запровадження цільових кредитів рефінансування за аналогією до програм кредитного пом'якшення ФРС США, Банку Англії, Банку Японії, Європейського центрального банку тощо.

Друга стратегія повинна повністю враховувати українську специфіку розвитку економіки і банківської системи, а тому повинна передбачати зниження нормативних вимог НБУ до кредитоспроможності нефінансових корпорацій, запровадження асиметричного коридору процентної політики центрального банку з метою зниження дохідності депозитних сертифікатів і

спрямування вільних ліквідних коштів банків на кредитний ринок; проведення центральним банком (з метою зменшення кількості бюрократичних процедур на створення брідж-банку) прямого викупу 50% непрацюючих кредитів; запровадження цільового рефінансування; створення гарантійного фонду, який розподілятиме кредитний ризик між банками і державою в сфері кредитування капіталомістких галузей національної економіки.



**Рис. 13. Динаміка індексу кредитоспроможності нефінансових корпорацій та динаміка кредитів, наданих банками України нефінансовим корпораціям в іноземній валюті у 2010-2020 роках\***

\*Розраховано автором за даними Національного банку України [7] та Державної служби статистики [6]

### Висновки і перспективи.

Підсумовуючи викладене вище можемо зробити висновок, що основними негативними факторами на розвиток банківського кредитування є процентна політика Національного банку України, яка спрямована на регулювання індексу споживчих цін шляхом обмеження вільної ліквідності банківської системи через встановлення високих ставок як за кредитами рефінансування так і за депозитними сертифікатами. Нормативні вимоги НБУ щодо розрахунку банками кредитного ризику є завищеними, адже не враховують національної специфіки розвитку економіки, яка полягає у високій частці тіньового сектору, а також не враховують внутрішні та зовнішні політичні процеси, які визначають горизонти бізнес-планування. Політика Уряду в сфері внутрішньої боргової політики також має негативний вплив на розвиток кредитування, адже високі ставки доходності за ОВДП посилюють «ефект витіснення» приватних інвестицій, а можливість залучення державних банків до купівлі ОВДП мінімізує можливості реалізації широкомасштабної державної політики стимулювання кредитування реального сектору.

Для вирішення цих проблем та стимулювання кредитування реального сектору економіки Національному банку України варто послабити вимоги до розрахунку кредитного ризику, проявити більшу гнучкість в процентній політиці, орієнтуватися на динаміку кредитування та динаміку валютного курсу і грошової маси під час встановлення рівня процентних ставок, а не на індекс споживчих цін, кон'юнктуру якого визначають ціни на імпорتنі товари і адміністративно встановлені ціни на комунальні послуги. Разом цим необхідно зменшувати обсяги резервів за кредитними операціями та частку непрацюючих кредитів шляхом прямого викупу центральним банком частини

непрацюючих активів. Іншими словами, для активізації банківського кредитування в Україні банківській системі потрібно переадресація як в частині менеджменту, так і в частині стратегічних орієнтирів розвитку.

Перспективними напрямками дослідження в цій сфері є дослідження світового досвіду політики кредитного пом'якшення, а також політики стимулювання кредитування реального сектору економіки країни.

#### Список використаних джерел

1. Версаль Н. І., Заваруєва О. С. Банківське кредитування корпоративних клієнтів: адекватність відповіді на виклики. *Наукові праці НДФІ*. 2015. Вип. 3. С. 68-80.
2. Гальків Л. І., Карий О. І., Демчишин М. Я. Банківське кредитування в структурі національної економіки України: параметричне оцінювання та проблеми активування. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 6. С. 314-320.
3. Дзюблюк О. В., Рудан В. Я. Проблеми банківського кредитування реального сектору в умовах кризових явищ в економіці України. *Банківська справа*. 2018. № 3-4. С. 22-48.
4. Криховецька З. М. Шляхи підвищення впливу кредитування на інвестиційні процеси в Україні. *Вісник Прикарпатського університету. Серія : Економіка*. 2015. Вип. 11. С. 270-280.
5. Олійник А. В., Атаманова Ю. І. Проблеми діяльності банків на ринку кредитування в умовах фінансової нестабільності. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2018. № 1. С. 135-141.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Офіційний сайт Національного банку України URL: <http://www.bank.gov.ua>.
8. Пасінович І. І., Дмитрук В. О. Кредитування реального сектору економіки регіону: стан, проблеми, перспективи. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2019. Вип. 3. С. 42-49.
9. Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: положення Національного банку України від 30.06.2016 № 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>.
10. Стрільчук Ю. І. Факторний аналіз банківського кредитування населення. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2017. № 12. С. 226-231.

Статтю отримано: 23.03.2021 / Рецензування 09.05.2021 / Прийнято до друку: 01.06.2021

#### Halyna Zabchuk

Ph.D. (in Economics), Associate Professor,  
Department of banking business  
West Ukrainian National University  
Ternopil, Ukraine

**E-mail:** halynakv@gmail.com

**ORCID:** 0000-0001-5443-1656

#### Olha Ivashchuk

Ph.D. (in Economics), Associate Professor,  
Department of banking business  
West Ukrainian National University  
Ternopil, Ukraine

**E-mail:** ogaoolga@ukr.net

**ORCID:** 0000-0003-3997-9394

## BANK LENDING IN THE PERIOD OF INFLATION TARGETING IN UKRAINE: CURRENT REALITIES AND PROSPECTS



### Abstract

**Introduction.** The article analyzes the existing trends in the field of bank lending during the crisis of 2014-2017. The reasons for the decline in lending activity of domestic banks are considered. Mechanisms for intensifying bank lending as a necessary condition for ensuring economic growth in Ukraine are proposed.

**Methods.** General scientific methods of cognition, induction, deduction and comparison are used in the article. Statistical and graphical methods and the method of mathematical modelling were used to analyse the causes and consequences of the decline in banks' lending activity. The system method was used in the development of proposals and recommendations.

**Results.** Bank lending in Ukraine during the economic crisis of 2014-2017 and pandemic shocks is studied. Negative factors influencing the credit activity of banks have been identified. The main miscalculations of the National Bank of Ukraine, the Government and the legislature in the field of creating conditions for stimulating the lending activity of banking institutions are substantiated. With the help of cluster analysis, domestic banks are grouped into four clusters according to the level of their participation in lending to the Ukrainian economy.

**Discussion.** The peculiarities of bank lending to domestic enterprises at the present stage are highlighted. Based on the analysis of the development of bank lending in Ukraine, promising strategies for intensifying bank lending support to the real sector of the national economy have been developed.

**Keywords:** activation of bank lending, interest rate policy, refinancing of commercial banks, credit risk, creditworthiness.

### References

1. Versal, N. I. & Zavaruyeva, O. S. (2015). Bankivske kredyтуvannya korporatyvnykh kliyentiv: adekvatnist vidpovidi na vykyky [Bank lending to corporate clients: adequacy of response to challenges]. *Naukovi pratsi NDFI [Scientific works of NDFI]*, 3, 68-80. [in Ukr.]
2. Halkiv, L. I., Karyy, O. I. & Demchyshyn M. Ya. (2016). Bankivske kredyтуvannya v strukturi natsionalnoyi ekonomiky Ukrainy: parametrychne otsynuyvannya ta problemy aktyvuvannya [Bank lending in the structure of the national economy of Ukraine: parametric evaluation and activation problems]. *Aktualni problemy ekonomiky [Current economic problems]*, 6, 314-320. [in Ukr.]
3. Dzyublyuk, O. V. & Rudan, V. Ya. (2018). Problemy bankivskoho kredyтуvannya realnoho sektoru v umovakh kryzovykh yavlyshch v ekonomitsi Ukrainy [Problems of bank lending of the real sector in the conditions of crisis phenomena in the economy of Ukraine]. *Bankivska sprava [Banking]*, 3-4, 22-48. [in Ukr.]
4. Krykhovetska, Z. M. (2015). Shlyakhy pidvyshchennya vplyvu kredyтуvannya na investytsiyni protsesy v Ukraini [Ways to increase the impact of lending on investment processes in Ukraine]. *Visnyk Prykarpat's'koho universytetu. Seriya : Ekonomika [Bulletin of the Precarpathian University. Series: Economics]*, 11, 270-280. [in Ukr.]
5. Oliynyk, A. V. & Atamanova Yu. I. (2018). Problemy diyal'nosti bankiv na rynku kredyтуvannya v umovakh finansovoyi nestabilnosti [Problems of banks' activity in the crediting market in the conditions of financial instability]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky [Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic sciences]*, 1, 135-141. [in Ukr.]
6. Ofitsiyyny sayt Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrainy. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Ofitsiyyny sayt Natsional'noho banku Ukrainy. Retrieved from <http://www.bank.gov.ua/>.
8. Pasinovykh, I. I. & Dmytruk V. O. (2019). Kredyтуvannya realnoho sektoru ekonomiky rehionu: stan, problemy, perspektyvy [Lending to the real sector of the region's economy: state, problems, prospects]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy [Socio-economic problems of the modern period of Ukraine]*, 3, 42-49. [in Ukr.]
9. Polozhennya Natsionalnoho banku Ukrainy Pro vyznachennya bankamy Ukrainy rozmiru kredytnoho ryzyku za aktyvnymy bankivskymy operatsiyamy vid 30.06.2016 № 351. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>.
10. Strilchuk, Yu. I. (2017). Faktorny analiz bankiv'skoho kredyтуvannya naseleennya [Factor analysis of bank lending to the population]. *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini [Formation of market relations in Ukraine]*, 12, 226-231. [in Ukr.]

Received: 03.23.2021 / Review 05.09.2021 / Accepted 06.01.2021

